

TÍNH ĐA TRỊ CỦA BIỂU TƯỢNG MOBY DICK TRONG *MOBY DICK* – CÁ VOI TRẮNG CỦA HERMAN MELVILLE

NGUYỄN THỊ THU HẰNG

Khoa Ngữ văn, Trường Đại học Sư Phạm, Đại học Huế

Email: hangvsphue@gmail.com

Tóm tắt: *Moby Dick* – Cá voi trắng, kiệt tác của nhà văn Herman Melville, ra đời năm 1851, bị lãng quên ở thời đại của nhà văn và được định vị lại trong thế kỉ XX bởi những vỉa tầng ý nghĩa của tác phẩm, trong đó có biểu tượng Moby Dick. Bài báo này trình bày tính đa trị của biểu tượng Moby Dick qua hai bình diện chủ yếu: Moby Dick – chúa tể của biển cả, hiện thân của Tự nhiên; Moby Dick – tự nhiên hung dữ và ý chí chinh phục tự nhiên của con người. Đây là hai khía cạnh tạo nên tính đa trị, bí ẩn của biểu tượng Moby Dick, một trong những biểu tượng vĩ đại của nền văn học Mỹ.

Từ khóa: Tính đa trị, biểu tượng Moby Dick, *Moby Dick* – Cá voi trắng.

1. MỞ ĐẦU

Herman Melville là một trong những gương mặt tiêu biểu của văn đàn Hoa Kỳ thế kỉ XIX. Giống như nhiều văn hào Hoa Kỳ khác, trước khi đến với nghiệp cầm bút, Melville đã sớm bước vào đời và nếm trải nhiều công việc của đủ loại người trong xã hội: thủy thủ, lao động trong trang trại, công nhân nhà máy, nhân viên bán hàng, giáo viên... Trong đó, nghề thủy thủ, làm việc trên những con tàu săn cá voi, rông rã nhiều năm trên đại dương mênh mông, đã đem lại nhiều kiến thức, kinh nghiệm quý báu và cảm hứng mãnh liệt để nhà văn Melville sáng tác những tác phẩm về chủ đề những cuộc phiêu lưu mạo hiểm trên đại dương. Không chỉ thể hiện kinh nghiệm thủy thủ, tác phẩm của Melville còn chứa đựng những giá trị văn học và triết học, phản ánh những mâu thuẫn nóng bỏng trong lòng xã hội Hoa Kỳ lúc bấy giờ bằng vốn từ vựng phong phú, nhịp điệu mạnh mẽ, hình ảnh huyền bí, mang tính biểu trưng và có mối liên hệ mật thiết với Kinh thánh, thần thoại, triết học.

Moby Dick – Cá voi trắng (1851), đưa con bị lãng quên ở thời đại của nhà văn, đã được định vị lại trong thế kỉ XX, được tụng ca là “Kinh thánh Mỹ”, được giới nghiên cứu và bạn đọc đánh giá là một trong những kiệt tác hàng đầu của văn học Mỹ và văn học thế giới. Sự nhận thức lại tác phẩm này xuất phát từ nhiều nguyên nhân. Trong đó, nguyên do chủ yếu vẫn là những giá trị văn chương bất diệt của nó mà biểu tượng Moby Dick hay Cá voi trắng là một điểm sáng thẩm mĩ của tác phẩm, trở thành một trong những biểu tượng vĩ đại của nền văn học Mỹ.

Theo *Từ điển biểu tượng văn hóa thế giới*, cá voi là một biểu tượng mang tính đa trị, bí ẩn. Nó là một trong những biểu tượng vật đỡ thế giới, là thành viên lớn của vũ trụ, là con vật dẫn hồn, gắn với ý niệm sự ra đời lần thứ hai. Nó còn là “biểu tượng của vật

chứa, và, tùy theo cái được chứa bên trong nó cũng là biểu tượng của *báu vật được cất giấu*, hay, đôi khi của *tai họa đang đe dọa*”, vì vậy “nó luôn luôn ẩn chứa tính đa trị của cái chưa được biết và cái nội giới vô hình; nó là nơi trú ngụ của tất cả những mặt đối lập có thể xuất hiện trong cuộc sống” [3, tr.122]. Bài báo này giải mã tính đa trị của biểu tượng cá voi Moby Dick, một trong những yếu tố đặc sắc của tác phẩm, qua hai bình diện: Moby Dick - chúa tể của biển cả, hiện thân của Tự Nhiên; Moby Dick – tự nhiên hung dữ và ý chí chinh phục tự nhiên của con người.

2. MOBY DICK - CHÚA TỂ CỦA BIỂN CẢ, HIỆN THÂN CỦA TỰ NHIÊN

Iu.M. Lotman cho rằng: “Biểu tượng rơi vào kí ức nhà văn từ chiều sâu kí ức văn hóa và được làm sống lại trong văn bản mới, như một hạt giống đánh rơi vào lòng đất” [6, tr.223]. Nghĩa là, mọi biểu tượng vừa có tính chất cổ sơ vừa có những nghĩa tạo sinh gắn với không gian văn hóa của tác phẩm. Cá voi là một biểu tượng cổ sơ. Nó từng xuất hiện trong Kinh Thánh với huyền thoại về nhà tiên tri Jonah, trong Kinh Coran với dụ ngôn về việc Moise mang theo mình một con cá đi du hành, trong truyền thuyết đạo Hồi... Đến thế kỉ XIX, gắn với sự trỗi dậy của ngành săn cá voi, Melville đã hướng sự chú ý của mình đến loài động vật khổng lồ này qua biểu tượng Moby Dick trong tác phẩm cùng tên.

Viết về đề tài biển cả, khám phá thế giới tự nhiên trong văn học Mỹ không phải chỉ có một mình nhà văn Melville. Bởi lẽ, “Thân phận con người, bản thân con người tự rời xa đất nước và thời đại của mình và đứng thẳng hiện diện trước Tự nhiên và Thượng đế với những dục vọng, những nỗi hoài nghi, những thiên hướng khác thường và cả những khổ đau không sao hiểu nổi sẽ trở thành chủ đề chính, nếu không phải là duy nhất của nền thơ ca Mỹ” [dẫn theo 5, tr.44]. Nhận xét của Alexis de Tocqueville đã nêu rõ chủ đề xuyên suốt, quan trọng trong nhiều kiệt tác của văn học Mỹ, đó là mối quan hệ giữa con người và tự nhiên. Là một nhà văn thuộc xu hướng chủ nghĩa siêu nghiệm, trường phái triết học lựa chọn vấn đề trung tâm là “con người bản thể, con người lương thiện và trong sáng chỉ có thể tìm lại sự tái sinh của mình trong mối quan hệ hài hòa giữa tâm linh với tự nhiên và thượng đế” [5, tr.44-45], Melville đã khắc họa rõ nét sự phức tạp, đa chiều của mối quan hệ này qua bộ ba nhân vật Ishmael - Moby Dick - Ahab. Dựa trên những kinh nghiệm thủy thủ, những câu chuyện có thật về tàu săn cá voi, Melville đã sáng tạo nên Moby Dick. Moby Dick là hình tượng trung tâm của tác phẩm, là ý tưởng then chốt của nhà văn. Tuy nhiên, nhân vật này chỉ thực sự xuất hiện vào cuối tác phẩm, chủ yếu hiện diện trong tâm thức của nhân vật Ahab, Ishmael và các thủy thủ khác. Do đó, căn cứ vào mối quan hệ với các nhân vật trong truyện để giải mã ý nghĩa của biểu tượng này là một hướng đi khả thi.

Biển cả là thế giới bao la, huyền bí của những ngọn sóng bờ nước, của muôn loài sinh vật biển và của những điều bí ẩn mà con người chưa khám phá hết. Vì vậy, không phải ngẫu nhiên mà người Ba Tư thờ phụng biển cả như thánh thần, người Hy Lạp gán cho biển một tư cách thần linh. Đối với con người, biển cả là một thế giới tốt cùng bí ẩn, tốt cùng huyền diệu. Từ xa xưa, con người thường chịu một hấp lực lớn lao từ biển và ra khơi chính là chiếc chìa khóa vạn năng. Trong *Moby Dick – Cá voi trắng*, muôn loài vật

bể và kể cả những thủy thủ đều hướng về con cá voi trắng, Moby Dick, như một vị vua của bể khơi vô biên, như một hiện thân của mẹ thiên nhiên. Tại sao Moby Dick lại được ngưỡng vọng như vậy?

Là vua của bể khơi, cá voi trắng sở hữu một vẻ đẹp bí ẩn với thân hình khổng lồ mà không một sinh vật biển nào sánh bằng. Trong thiên truyện, Melville dành nhiều chương để tái hiện toàn bộ đặc điểm của từng loài cá voi, tuy nhiên tác giả lại không dùng lại để miêu tả một cách tỉ mỉ hình dáng kì vĩ của Moby Dick mà chỉ nhấn mạnh vào đặc điểm nổi bật nhất của nó. Đây cũng là điều làm nên sự khác biệt của Moby Dick so với những con cá nhà táng khác chứ không hẳn chỉ là cái thân xác phi thường. Nét khác biệt đó cũng đủ uy lực hiểm có để đập vào trí tưởng tượng của chúng ta. “Cái trán nhăn nhoe trắng như tuyết” và “cái bướu trắng cao hình kim tự tháp” như toát lộ hết uy quyền, vẻ ngoan cường và sự kiêu ngạo của một vị chúa. Nhờ đó, “trong những vùng bể mênh mông không bờ bến, chưa ghi trên bản đồ, con cá vẫn lộ danh tính của nó ra cho người khác biết rõ nó, ngay từ một khoảng cách rất xa” [7, tr.217-218].

Vẻ ngoài bí ẩn của Moby Dick không chỉ đến từ thân xác to lớn phi thường mà còn ở màu sắc đặc biệt của nó, màu trắng: “Phần còn lại của thân thể nó có vằn sọc, lốm đốm và có vân cẩm thạch một màu vải liệm, khiến cho cuối cùng nó nhận được cái tên đặc biệt là cá voi trắng, một cái tên mà cứ xét theo đúng từng chữ, quả đã được chứng minh bởi dáng điệu sinh động của nó, bị bắt gặp lướt trên mặt bể xanh đậm vào quãng giữa trưa, để lại một làn sóng hết Ngân Hà sủi bọt kem, thấy dát những điểm vàng lấp lánh” [7, tr.218]. Melville dành hẳn một chương để suy ngẫm về màu trắng của con cá voi. Cái màu trắng ấy nhiều phen làm cho những thủy thủ kinh sợ. Dù rằng trong tự nhiên, “màu trắng thường làm tăng vẻ đẹp một cách tinh tế, như thể làm tỏa lan một đặc tính tự thân nào đó, chẳng hạn như cẩm thạch, hoa trà hay ngọc trai” [7, tr.224] và nhiều quốc gia chọn màu trắng để thể hiện tính ưu việt để vương như các đức cự hoàng đã man của Pegu Miến Điện đặt ra tước vị “Chúa tể đàn Voi Trắng”, vua Xiêm trưng con voi trắng trên vương kỳ, đế quốc Áo lấy màu trắng làm màu đế quốc... Ngoài ra, màu trắng còn ẩn ngụ cho niềm vui, điều cao cả, bản chất trong trẻo không tì vết và uy quyền thiêng liêng... Nhưng đi đôi với những gì ngọt ngào, vinh dự và tuyệt vời, sắc màu này vẫn lẫn lút một cái gì đó khó nắm bắt, mơ hồ. Chính điều này khiến màu trắng khi gần với các đối tượng tự thân đã dễ sợ (như Moby Dick) sẽ nâng cao độ khủng khiếp đến những giới hạn xa xăm nhất. Bởi lẽ, do bản chất vô biên, màu trắng bao trùm cả khoảng trống lẫn những khoảng bao la không tâm của vũ trụ dễ khiến chúng ta hướng về ý nghĩ tự hủy hay do bản chất màu trắng “không phải là một màu mà chỉ là sự thiếu vắng hữu hình của màu, đồng thời lại là khối bê tông gắn kết mọi sắc màu” [7, tr.232]. Chính vì sở hữu một thân hình khổng lồ cộng thêm màu trắng trống rỗng im lìm nên Moby Dick trở thành một biểu tượng bí ẩn, đầy quyền uy như một vị Chúa tể của biển cả. Vì vậy, nó trở thành mục tiêu săn đuổi của nhiều tàu săn cá voi, bởi lẽ ai cũng muốn chiếm hữu “con cá quý báu và lưng danh ấy” [7, tr.306]. Bàn về màu trắng của con cá voi, Hao Yu cho rằng Moby Dick “đại diện cho bí ẩn của vũ trụ, ngoài một màu trắng này, con người không thấy gì nữa cả” và tác giả kết luận điều này cho thấy “cái nhìn bi quan của Melville: trước tự nhiên hùng vĩ, con người hoàn toàn bất lực và nhỏ bé” [4, tr.16].

Là vua của bể khơi, cá voi trắng không chỉ có vẻ ngoài khổng lồ, bí ẩn mà còn mang trong mình nguồn sức mạnh siêu nhiên và quyền năng vô hạn. Sức mạnh ghê gớm của Moby Dick đã được kiểm chứng trên nhiều chiến trường bể khơi. Do đó, mỗi khi nhắc đến tên Moby Dick, những người đam cá tài ba nhất cũng không giấu được sự “giật mình như thể mỗi người bị xúc động vì một kỷ ức đặc biệt” về cách “nó vẫy đuôi hơi khác lạ trước khi lặn xuống” [7, tr.190], “cái vòi nước của nó rất to, như một bó lúa mì và trắng như đồng len của dân Nantucket chúng ta sau một vụ hớt lông cừu thường niên”, “nó phun nước cũng kỳ lạ... hơi nhiều nước, kể cả đối với một con cá nhà táng, và nhanh khủng khiếp” và đặc biệt là “bao nhiêu lao đam cá đều nằm vụn vẹo và cong oằn trong mình nó” [7, tr.191]. Sức mạnh siêu nhiên của Moby Dick đã được những người đi biển huyền thoại hóa thành một thứ siêu năng lực. Người ta đồn rằng “Moby Dick có mặt đồng thời ở khắp mọi nơi; rằng thực sự người ta đã gặp nó cùng những điểm thời gian như nhau ở những vĩ tuyến đối nghịch” [7, tr.216]. Mặc dù điều này nghe có vẻ khôi hài nhưng không phải là không có căn cứ. Bởi vì khi bí mật của những dòng hải lưu chưa được hé lộ thì những hành tung bí ẩn của cá voi trắng vẫn khiến những người săn đuổi nó không sao hiểu nổi: bằng cách huyền bí nào mà sau khi lặn xuống rất sâu nó lại bơi cực nhanh đến những nơi xa xôi nhất? Chẳng phải nhờ có siêu năng lực mà sau bao nhiêu cuộc tấn công liên tục và dũng cảm, con cá voi trắng vẫn sống sót mà trốn thoát, dù có biết bao chum lao đã cắm vào hông nó, nó vẫn lênh lênh bơi đi nơi khác. Vì vậy “một vài người săn cá voi còn đi xa hơn trong những điều mê tín khi tuyên bố Moby Dick không những xuất hiện cùng lúc ở khắp nơi mà còn bất diệt (vì bất diệt còn là gì ngoài có mặt ở khắp các khoảng thời gian)” [7, tr.217]. Như vậy, những ước đoán siêu nhiên về quyền năng của Moby Dick không phải chỉ là những câu chuyện phiếm. Quyền năng này còn được phô bày trong những trận quyết chiến giữa người và cá voi, mà kẻ thắng cuộc luôn luôn là nó: Moby Dick. Sức mạnh của cá voi Moby Dick sánh ngang với quyền năng của Tự nhiên. Đây là sức mạnh bất khả diệt, không một thế lực nào có thể hủy diệt nó.

Do đó có thể thấy, cá voi trắng vừa là niềm kính ngưỡng, tôn thờ; vừa là nỗi sợ hãi, ám ảnh khôn nguôi của những người đi biển. Trong những câu chuyện của các thủy thủ, Moby Dick hiện lên như một vị Chúa tể của biển cả, một hiện thân của Tự nhiên. Nó mang vẻ đẹp khổng lồ, bí ẩn cùng với quyền năng vô hạn. Điều này đã góp phần tạo nên tính chất bí ẩn, huyền hoặc của biểu tượng cá voi. Như nhà nghiên cứu Huy Liên từng nhận xét: “cá voi trắng là một con vật huyền thoại, nó tồn tại trong trí tưởng tượng của những người đi biển. Vẻ đẹp tuyệt vời, thân hình khổng lồ và sức mạnh siêu nhiên của nó tượng trưng cho tự nhiên hùng vĩ [5, tr.71-72].

3. MOBY DICK – TỰ NHIÊN HUNG DỮ VÀ Ý CHÍ CHINH PHỤC TỰ NHIÊN CỦA CON NGƯỜI

Là một biểu tượng đa trị, Moby Dick không chỉ là hiện thân của tự nhiên hùng vĩ với vẻ đẹp tráng lệ, bí ẩn mà còn là biểu tượng của tự nhiên hung dữ qua bản năng chống trả dữ dội, hung hãn mỗi khi bị tấn công. Bởi lẽ, “thiên nhiên cho dù rất đẹp, nhưng vẫn xa lạ và ẩn chứa những nguy hiểm chết người” [8, tr.99]. Mang vẻ đẹp kiêu hùng và bản

năng hung bạo, tự nhiên trở thành đối thủ truyền kiếp của nhân loại. Khám phá, chinh phục tự nhiên là khát vọng ngàn đời để khẳng định sự hiện hữu của con người. Để hình thành ý nghĩa biểu tượng này, Moby Dick được khắc họa như một đối thủ vô tiền khoáng hậu của những thủy thủ săn cá voi, đặc biệt là thuyền trưởng Ahab, chúa tể của tàu Pequod.

Ahab là một thuyền trưởng tàu săn cá voi tài ba, dũng cảm và kỳ dị. Về mặt thâm niên đi biển, ông ta hơn hẳn nhiều thủy thủ với bốn mươi năm ròng rã săn cá voi, bốn mươi năm đầy tai ương và bão táp, bốn mươi năm gây chiến trên bề khơi mà chưa sống được đến ba năm trên bờ. Với Ahab, “dù một ngàn con cá voi khác có được mang về tàu của ông ta đi nữa, hết thảy những điều đó cũng chẳng thể làm tiến triển thêm mảy may nào cái mục tiêu vĩ đại độc tưởng của ông ta” [7, tr.345]. Vậy nên ông Ahab đã cố tình đi chuyến này với “mục đích duy nhất là săn cho được con cá voi trắng kia” [7, tr.222]. Ahab là một thuyền trưởng tài giỏi, phi thường nên đối thủ của ông ta cũng không phải là một con cá bình thường. Moby Dick không chỉ là một con cá voi thần linh, huyền bí mà còn hung dữ. Nét hung dữ của nó chẳng những vì xác thân to lớn phi thường hay màu trắng chết chóc hay cái hàm dưới biến dạng mà còn vì bản chất “xảo quyết thông minh vô tiền khoáng hậu” [7, tr.218], đặc biệt là những cuộc rút lui xảo trá của nó. “Vì, khi nó bơi phía trước những kẻ đắc thắng đang đuổi theo nó, với mọi dấu hiệu hoảng sợ lộ ra ngoài, đã nhiều lần người ta biết nó bỗng nhiên quay ngoắt lại và bỏ nhào vào những người kia, hoặc làm thuyền của họ thủng và vỡ ra từng mảng, hoặc đẩy lui họ về tàu, trong lòng đầy kinh hoàng” [7, tr.218]. Vì vậy, người ta cho rằng trong phần lớn các cuộc săn đuổi, con cá voi trắng dường như chủ tâm ra tay độc ác, ghê gớm như một kẻ cực kì thông minh. Do đó, đương đầu với Moby Dick chẳng khác nào đối đầu với thần chết. Và số người dám săn đuổi nó chỉ đếm được trên đầu ngón tay, trong số đó có thuyền trưởng Ahab.

Dù rằng trước đây, Ahab đã để lại một phần cơ thể của mình nơi quai hàm của con quái vật cá voi trắng. Trong một cuộc giáp chiến kinh hoàng, “Moby Dick đã gạt luôn cái cẳng của ông Ahab, y như một người đi cắt cỏ hót một nắm cỏ ngoài đồng” [7, tr.218]. Giờ đây dấu đã trở thành một kẻ tàn tật, Ahab vẫn kiên quyết giông buồm ra khơi, tìm kiếm cá voi trắng. Bởi vì, “con cá voi trắng bơi trước ông ta như là hiện thân độc tưởng của tất cả những thế lực xảo quyết” [7, tr.220] và Ahab “điên cuồng chuyển ý tưởng ác quỷ sang con cá voi trắng đáng nguyên rửa kia, ông đứng ra đọ sức với nó” [7, tr.220]. Nghĩa là, với Ahab, mọi điều xấu xa, quỷ quái, ranh mãnh, cặn bã đều được nhân cách hóa để trở thành một vật hiện hữu có thể tấn công, là Moby Dick. Nhìn từ phương diện này, có thể xem Ahab là một cổ mẫu anh hùng muốn tiêu diệt cái ác không chỉ để phục thù mà còn khẳng định sức mạnh ý chí phi thường của con người. Vì vậy, dù có tự nhận mình là một kẻ điên rồ, dù bị những thủy thủ khác ghê sợ, Ahab vẫn được những thủy thủ trên tàu Pequod giúp đỡ một cách “vâng lời mà vẫn phản đối... oán ghét mà vẫn chút lòng thương hại” [7, tr.200].

Đối với những thủy thủ khác, như Starbuck, cá voi trắng chỉ là một con vật ngu ngốc, và việc Moby Dick tấn công Ahab chỉ do bản năng mù quáng của nó. Nhưng với Ahab,

điều Starbuck nhìn thấy chỉ là lớp mặt nạ giấy bồi. Thực chất, con cá voi trắng là bức tường cầm tù không chỉ thể xác mà cả tinh thần của ông ta. “Nó đè nặng lên ta; nó tràn đầy trong ta; ta thấy ở nó sức mạnh tàn bạo, với một vẻ ma lạnh khôn thấu tiếp sức” [7, tr.192]. Đó chính là điều mà Ahab căm thù, ghê tởm nhất. Ông ta quyết tâm tìm kiếm và tiêu diệt Moby Dick không phải chỉ để giết một con cá voi bình thường, mà để tận diệt cái hung bạo, tận diệt bóng ma của đời sống luôn luôn đeo bám Ahab và tận diệt bóng tối đang ngự trị trong mỗi con người. Dù bị tàn tật, dù chỉ là một ông già, Ahab vẫn không từ bỏ khát vọng ấy vì một thuyền trưởng luôn muốn chơi đẹp như Ahab sẽ “đánh cả mặt trời nếu mặt trời ấy chửi ta” [7, tr.192]. Bởi lẽ, Ahab chỉ tin vào tiếng gọi bên trong bản thân, điều duy nhất chỉ hướng soi đường cho ông ta. Tiếng gọi đó kéo Ahab vào một định mệnh nghiệt ngã, khiến ông ta không thể sống đời sống nhàn hạ, êm ả như một người bình thường, khiến Ahab không thể vui vẻ hưởng lạc thú, khiến mọi điều đáng yêu đều gây thống khổ cho ông ta. Ở bài viết *Huyền thoại Faust trong Moby Dick của Herman Melville*, Anuma cũng cho rằng: “Ahab, giống như Faust, phải chịu đựng nỗi cô đơn vô hạn” [1]. Tính chất bi kịch của anh hùng Ahab là vậy. Vậy là, như một lẽ tất yếu, Ahab sẽ là đại diện của loài người trên hành trình chinh phục tự nhiên hung dữ mà hiện thân cụ thể của nó là con cá voi trắng, Moby Dick.

Hành trình chinh phục Moby Dick của Ahab và đoàn thủy thủ khởi đầu với những lời tiên lượng không mấy tốt đẹp. Đó là cái tên Coffin, nghĩa là quan tài, của lão chủ quán trọ hôm Ishmael cập bờ hải cảng đánh cá voi đầu tiên; là những tấm bia của biết bao người đi săn cá voi tử trận mà Ishmael nhìn thấy trong giáo đường; là tên gọi của con tàu Pequod, một bộ lạc da đỏ đã bị diệt vong ở New England... Tất cả những điều này đều ám chỉ đến sự hủy diệt, ảm ngù cho một cuộc ra khơi đầy tai ương đe dọa. Nghĩa là hành trình chinh phục tự nhiên hung dữ của loài người muôn đời không hề dễ dàng, thậm chí họ còn được cảnh báo là sẽ phải trả giá bằng chính sinh mạng của mình. Tuy nhiên, với ý chí chinh phục tự nhiên, Ahab chưa bao giờ đầu hàng, chưa bao giờ nản chí. Vì vậy, nếu nhìn từ phương diện khẳng định sức mạnh ý chí bất diệt của con người, Ahab là một biểu tượng tiêu biểu, thậm chí có thể sánh ngang với vẻ đẹp bất tử của Moby Dick.

Tàu Pequod rồng rã nhiều năm trời trên bề khơi, săn được nhiều con cá voi nhưng vẫn chưa đụng độ với Moby Dick. Thế nhưng, Ahab và đoàn thủy thủ vẫn không chùn chân mỗi gỏi. Dẫu cho có lúc vào một ngày đẹp trời, ngọn gió dễ chịu, bầu trời cũng dễ chịu, Ahab hồi tưởng cuộc đời săn đuổi cá voi cô đơn, nhọc nhằn của mình với niềm thương cảm vợ con và chính mình. Nhưng điều đó chỉ là thoáng chốc, ngay lập tức, ông ta quay trở lại với mục tiêu vĩ đại của mình. Và phải đến cuối tác phẩm, sau khi vượt hàng nghìn cây số biển, trải qua nhiều khó khăn, thử thách, Ahab tìm thấy Moby Dick khi nổi tuyệt vọng dường như đã bao trùm các thủy thủ, chỉ duy nhất Ahab là không bao giờ từ bỏ ý định đánh bại Moby Dick. Vì vậy, ông ta vô cùng mừng rỡ và reo vui như một đứa trẻ: “Nó phun nước kia! Nó phun nước kia! Một cái bướu y như một đồi tuyết! Đích thị là Moby Dick!” [7, tr.642] khi nhìn thấy con cá voi trắng. Thoát khỏi vẻ u ám, sầu khổ thường ngày, Ahab trở nên hoạt bát, nhanh nhẹn ra lệnh cho các thủy thủ: “Nó sắp lặn! Cuốn buồm phụt! Hạ buồm ngọn! Sẵn sàng ba thuyền sẵn. Anh Starbuck, nhớ ở lại trên

boong, giữ tàu. Lái kia! Bám sát gió, sát gió một điểm! Vây đó, giữ vững, giữ vững! Vì đuôi nó kia kia! Không, không; chỉ là nước đen thôi! Thuyền dưới đó đã sẵn sàng cả chưa? Chuẩn bị, sẵn sàng! Hạ ta xuống, anh Starbuck; hạ xuống, hạ xuống, nhanh đi, nhanh nữa đi” [7, tr.642]. Trước vẻ khẩn trương, đồng lòng của các thủy thủ tàu Pequod, Moby Dick vẫn nhẹ nhàng lướt đi một cách thần thánh, ẩn bên dưới vẻ tĩnh lặng là những bão táp ghê gớm: “con Moby Dick tiếp tục di chuyển, vẫn tìm giữ lại cái cảnh tượng nổi kinh hoàng trọn vẹn khi cả thân mình nó nhận chìm xuống nước, hoàn toàn giấu kỹ về góm guốc quần queo méo mó của chiếc quai hàm nó” [7, tr.644]. Như thể nhận ra mưu chước của kẻ thù, Moby Dick với trí thông minh giáo quyệt tự nghiêng mình lên, lao thẳng cái đầu đầy nếp nhăn của nó lên theo chiều dọc, ngay phía dưới thuyền sấn, nghiêng đứt trọn chiếc thuyền ra thành hai. Ahab là người đầu tiên nhận thấy mưu chước khôn khéo của con cá voi, ông ta nỗ lực đẩy con thuyền ra khỏi tầm tấp của con cá, nhưng thất bại và bị té sấp mặt xuống bể. Tuy vậy, cuộc săn đuổi vẫn chưa dừng lại, Ahab được thủy thủ cứu giúp, sau khi hồi tỉnh ông ta động viên thủy thủ và tiếp tục đứng yên quan sát hành tung của Moby Dick cho đến tảng sáng.

Ngày thứ hai của cuộc săn đuổi, Ahab phát hiện các thủy thủ đã bị con cá voi xảo trá đánh lừa và điều chỉnh hướng đi của con tàu. Lần này, vẫn chính Moby Dick là kẻ tấn công trước bằng cách “đâm bổ vào giữa những chiếc thuyền kia với quai hàm mở rộng, cái đuôi quạt mạnh, cống hiến trận chiến khủng khiếp về mọi phương diện” [7, tr.656]. Ahab và đoàn thủy thủ tiếp tục bị Moby Dick quạt tan tành. Cũng như lần trước, tàu Pequod tiếp tục giải cứu Ahab và đoàn thủy thủ. Vị thuyền trưởng của tàu Pequod vẫn kiên định: “Ahab mãi mãi vẫn là Ahab, người anh em ạ. Toàn thể hành động này đã được quyết định bất di bất dịch. Nó đã được ta và anh diễn thử hàng tỉ năm trước khi đại dương này cuộn cuộn chảy... Phải đẩy các anh em ạ, nó (Moby Dick) sẽ nổi lên một lần nữa, nhưng chỉ để phun vòi nước cuối cùng! Anh em có cảm thấy là những con người can đảm không, can đảm không?” [7, tr.660]. Ahab chỉ là một lão già bị cụt chân, chỉ dựa trên một chân đơn độc nhưng phần hồn của ông ta lại là một con rết, bò trên cả trăm chân. Vì vậy, ông ta trở thành một thuyền trưởng không ai thắng nổi về phần hồn. Vẫn như đêm trước, Ahab đứng im trong lỗ thông mạn, tiếp tục quan sát, điều chỉnh hướng đi, chờ mặt trời mọc lên.

Ngày thứ ba của cuộc săn đuổi, Moby Dick bất thành linh trỗi dậy trên mặt nước, xô nghiêng các con thuyền sấn, và bổ nhào vào mũi tàu Pequod “trùng phạt, báo thù chóng vánh, xảo quyệt vĩnh cửu” [7, tr.673]. Ahab đau đớn nhận ra cái vĩ đại tối thượng của ông ta nằm trên đau buồn tối thượng. Trước cái chết cận kề, Ahab chẳng còn gì để mất nữa: “Ta đang cuộn cuộn tiến tới mi đây, mi, con cá voi phá hoại tất cả nhưng không thua ai cả; cho đến cùng ta sẽ vật lộn với mi; từ nơi trung tâm của địa ngục ta sẽ đâm mi; vì thù ghét mi, ta sẽ khắc hơi thở cuối cùng của ta vào mi. Cứ đánh đắm hết thảy mọi cỗ quan tài và mọi cỗ xe tang vào một vũng chung! Và vì không thứ nào có thể là của ta, hãy để ta lai dắt thành muôn mảnh, trong lúc vẫn săn đuổi mi, mặc dù dính chặt vào mi, con cá voi đáng nguyên rủa kia!” [7, tr.673-764]. Ahab phóng cây lao cuối cùng vào Moby Dick, con cá voi trắng bơi đi kéo theo cây lao và cả Ahab, tạo thành một vũng xoáy nhấn chìm tàu Pequod và đoàn thủy thủ. Như vậy, hết thảy đều sụp đổ, chỉ

có đại dương kia là vẫn cuộn cuộn như nó vẫn cuộn cuộn từ hàng ngàn năm trước. Vị thuyền trưởng kiêu hãnh, kỳ dị chết nhưng “lời nói phi thường cuối cùng của Ahab chối bỏ rằng Moby Dick là kẻ chiến thắng” [2, tr.1]. Nghĩa là Ahab đau đớn chối bỏ thất bại của mình, linh hồn ông dần thành muôn mảnh vẫn sẽ tiếp tục đuổi theo Moby Dick. Mỗi quan hệ giữa con người và tự nhiên trong *Moby Dick* – *Cá voi trắng* có nhiều điểm tương đồng với *Ông già và biển cả* của Ernest Hemingway. Cả Ahab và Santiago đều có sức mạnh tinh thần bất diệt trong cuộc chiến không cân sức với tự nhiên. Tuy nhiên, Santiago sống sót vì ông lão xem tự nhiên vừa là đối thủ vừa là một người bạn, còn Ahab chết vì tham vọng mù quáng muốn đánh bại tự nhiên mà không lường hết bản năng hung dữ của nó. “Thiếu khôn ngoan, ông đòi hỏi một điều hoàn tất, một câu trả lời. Nhưng cuốn tiểu thuyết cho thấy rằng không có cái hoàn tất trên đời, không có những câu trả lời cuối cùng, rằng nếu có thì chỉ là cái chết” [8, tr.100].

Với khả năng tự vệ dữ dội, hung hãn, xảo quyệt, Moby Dick trở thành biểu tượng của tự nhiên hung dữ. Trước vẻ đẹp huyền bí và sức mạnh hung bạo của tự nhiên, con người dần có ý chí ngoan cường đến mấy vẫn chuốc lấy thất bại, thậm chí phải trả giá bằng cái chết. Tuy nhiên, ý nghĩa đẹp đẽ ẩn chứa trong sự thất bại ấy chính là sức mạnh ý chí chinh phục tự nhiên của con người. Trong một số hoàn cảnh, nhờ có ý chí mãnh liệt này, nhân loại mới có thể đấu tranh với tự nhiên hung dữ để sinh tồn.

4. KẾT LUẬN

Với niềm say mê lao động biển cả, Herman Melville đã sáng tạo nên một áng văn chương bất hủ về nghề săn cá voi và đại dương vô tận với sức tưởng tượng phi thường và tầm vóc lớn lao mà nhiều tác giả Mỹ sau này phải ganh đua. Thoát thai từ tầng tầng lớp lớp biểu tượng cá voi trong tâm thức văn hóa nhân loại, từ Kinh thánh đến các áng văn chương hiện đại, Melville đã khám vào kiệt tác của mình một trong những biểu tượng đa trị, bí ẩn mang tầm vóc vũ trụ của nền văn học Mỹ, Moby Dick. Là chúa tể của biển cả, hiện thân của tự nhiên, cá voi trắng Moby Dick mang vẻ đẹp tuyệt vời đến dễ sợ, thân hình khổng lồ và quyền năng vô hạn. Bên cạnh đó, Moby Dick còn là biểu tượng cho tự nhiên hung dữ và ý chí chinh phục tự nhiên của con người. Do đó, Moby Dick không chỉ là hiện thân của sự cao quý, thiêng liêng, đẹp đẽ mà còn tượng trưng cho cái hung bạo, dữ dội và kinh hoàng. Nói cách khác, biểu tượng Moby Dick là sự kết hợp của những mặt đối lập, mâu thuẫn như tự nhiên huyền bí. Thông qua biểu tượng Moby Dick, Melville ngợi ca vẻ đẹp bí ẩn và sức mạnh vô song của tự nhiên, đồng thời trân trọng ý chí và nỗ lực không ngừng nghỉ của con người trên hành trình chinh phục tự nhiên./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Anuma (2015). Faustian Myth in Herman Melville's Moby Dick, 3/8/2019, <http://www.ijsrp.org/research-paper-0615/ijsrp-p4229.pdf>.
- [2] Bloom, H. (2007). Herman Melville's Moby Dick, New York: Inforbase Publishing.
- [3] Chevalier, J. và Gheerbrant, A. (2002). *Từ điển biểu tượng văn hoá thế giới* (Phạm Vĩnh Cư, Nguyễn Xuân Giao, Lưu Huy Khánh dịch), NXB Đà Nẵng.

- [4] Hao Yu, Chi Ren (2013). White Whale in *Moby Dick*, *Cross-Cultural Communication*, 9(6), 14-17.
- [5] Huy Liên (2009). *Văn học Mỹ nghệ thuật viết văn và kỹ xảo*, NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội.
- [6] Lotman, Iu.M. (2015). *Kí hiệu học văn hóa*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
- [7] Melville, H. (2017). *Moby Dick – Cá voi trắng* (TTNV dịch), NXB Văn học, Hà Nội.
- [8] Vanspanckeren, K. (2001). *Phác thảo Văn học Mỹ* (Lê Đình Sinh, Hồng Chương dịch), NXB Văn nghệ, TP Hồ Chí Minh.

Title: THE MULTIVALUED ATTRIBUTE OF THE MOBY DICK SYMBOL IN *MOBY DICK - THE WHITE WHALE* BY HERMAN MELVILLE

Abstract: *Moby Dick – the White Whale*, was a masterpiece of Herman Melville in 1851, forgotten in the era of a writer and repositioned in the twentieth century by the significant layers of the work, in which there is Moby Dick symbol. This article presents the multivalued attribute of the Moby Dick symbol through two main aspects: Moby Dick - the lord of the sea, the embodiment of Nature; Moby Dick – the violent nature and will to conquer nature of human. These are the two features that make up the multivalued, mysterious attribute of the Moby Dick symbol, one of the great symbols of American literature.

Keywords: Multivalued attribute, Moby Dick symbol, *Moby Dick - the White Whale*.